

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО; КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Сергій Аркадійович КУЗЬМІН,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України,
bella-rudenk@rambler.ru,

Макар Петрович МАРЧУК,

кандидат юридичних наук,
провідний науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України,
makarmarchuck@gmail.com

УДК 343.343.6

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕТИНАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

У контексті сучасної криміногенної ситуації наводиться аргументація щодо необхідності криміналізації незаконного перетинання державного кордону України, адже прийняття рішення щодо декриміналізації відповідного діяння свого часу створило загрозу національній безпеці держави та послабило її правові позиції на міжнародному рівні. Крім того, навіть найдосконаліша система контролю в пунктах пропуску через державний кордон окремо не здатна на належному рівні протидіяти такому виду порушень. З огляду на це, у статті автори доводять, що декриміналізація діянь, передбачених нормами ст. 331 Кримінального кодексу України, є грубим порушенням логіки побудови Кримінального кодексу України 2001 року, в якому було передбачено також відповідальність за незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 Кримінального кодексу України). Науковці наголошують, що заради збереження територіальної цілісності та суверенітету держави потрібно негайно створити відповідний ефективний юридичний механізм протидії відповідному суспільно небезпечному протиправному діянню. Тому доцільно звернутися до суб'єктів законодавчої ініціативи

для розгляду питання про негайне вжиття заходів щодо введення систему діючого кримінального законодавства норм, що встановлюють відповідальність за незаконне перетинання державного кордону України.

Ключові слова: державний кордон, незаконне перетинання, криміналізація, тероризм, контрабанда.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перетинання державного кордону України» від 18 травня 2004 р. № 1723-IV, вітчизняним законодавцем було прийняте рішення про декриміналізацію незаконного перетинання державного кордону нашої держави. Таке рішення було доволі несподіваним і, навіть на той час, більш ніж дискусійним, з точки зору його обґрунтованості, особливо в контексті забезпечення національної безпеки України.

Дійсно, недоторканність державного кордону є однією з найважливіших ознак суверенітету та територіальної цілісності будь-якої держави — базових складових забезпечення національної безпеки. Більш того, як випливає із змісту ст. 17 Основного закону, однією із основних функцій держави Україна була і залишається функція охорони своєї території (територіальної цілісності) від будь-яких форм та видів посягань. Виконання цієї функції повинно забезпечуватися не тільки через реалізацію на пунктах пропуску системи контролю при безпосередньому перетинанні державного кордону України, а і шляхом створення ефективної системи запобіжних заходів, у тому числі, й через встановлення юридичної відповідальності за такі порушення.

Отже, з самого моменту декриміналізації незаконного перетинання державного кордону України було незрозуміло те, чим можливо було переконливо аргументувати відмову від встановлення кримінальної відповідальності за посягання, що реально становлять загрозу національній безпеці держави та послабляти правові засади забезпечення виконання державою однієї із своїх основних функцій.

Як свідчить історичний та міжнародний досвід, найдосконаліша система контролю у пунктах пропуску через державний кордон окремо не здатна на належному рівні протидіяти такому виду порушень. На перший план повинні виходити застосовувані державою постійні заходи як загальної, так і спеціальної превенції. А це, у свою чергу, можливо лише через встановлення адекватних, з врахуванням ступеня суспільної небезпеки посягання, форми та виду юридичної відповідальності, необхідних і достатніх на момент встановлення (криміналізації) для ефективного превентивного впливу на маргінальні елементи, як такі, що перебувають у державі, так і за її межами.

У науковій літературі в цьому контексті повністю справедливо наголошувалося, що практично кожна держава намагається забезпечити найефективніший захист свого державного кордону від порушень, зокрема і кримінально-правовими методами. Так, у тому числі й більшість наших сусідів — держав Європи (Італія, Республіка Польща та ін.) та пострадянського простору — у національних кримінальних законодавствах передбачають кримінальну відповідальність за такі дії [1, с. 64].

Вітчизняними науковцями, у тому числі й авторами представленої праці, та практиками правоохоронної системи багаторазово наголошувалося на тому, що незаконне перетинання державного кордону України у своїй переважній більшості обумовлено вчиненням інших злочинів. Науковці вказували, що незаконне перетинання державного кордону може бути способом вчинення контрабанди різних

видів зброї (у тому числі й масового враження), боєприпасів, вибухових, радіоактивних речовин, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, незаконного переправлення осіб через державний кордон України [1, с. 65; 2, с. 22–30; 3, с. 95; 4, с. 7, 13; 5, с. 30–41]. Крім того, в окремих працях напряду вказувалося, що незаконне перетинання державного кордону України може виступати як готування або замах на вчинення злочинів проти основ національної безпеки України [3, с. 57].

Помилковість декриміналізаційного рішення вітчизняного законодавця щодо незаконного перетинання державного кордону України, особливо в контексті ігнорування ним реальних та потенційних загроз національній безпеці України, вочевидь, було підтверджено після фактичного початку військової агресії проти нашої держави, коли за часів правління В. Януковича з урахуванням декриміналізації, «товарної» контрабанди [6] зникли юридичні підстави для притягнення до кримінальної відповідальності іноземців та осіб без громадянства, які, фактично здійснюючи підривну діяльність проти України, на виконання завдань іноземних спецслужб постачали і постачають сепаратистським, терористичним та екстремістським формуванням людські та матеріальні ресурси.

Таким чином, сьогодні заради збереження територіальної цілісності та суверенітету держави потрібно негайно створити відповідний ефективний юридичний механізм протидії таким суспільно небезпечним протиправним діям. Базовим елементом такого механізму повинно стати саме криміналізація незаконного перетинання державного кордону України, що зумовлює відповідність представленій науковій праці критерію актуальності.

Проблемні питання криміналізації незаконного перетинання державного кордону України з моменту проведеної декриміналізації таких діянь не залишилося поза увагою таких вітчизняних учених, як: В. Ф. Антипенко, О. Ф. Бантишев, В. О. Глушков, В. П. Ємельянов, А. П. Закалюк, О. М. Костенко, М. А. Погорецький, Б. В. Романюк, А. В. Савченко, Є. Д. Скулиш, В. А. Тимошенко, А. М. Ухаль, С. Л. Фальченко та ін. Певний внесок у контексті зазначеної проблематики, як уже було зазначено вище, зроблено й авторами цієї статті, яка є логічним продовженням здійснюваного нами дослідження.

Однак ми повинні констатувати, що досі наукові дослідження спектру проблемних питань щодо створення належної, саме в умовах сьогодення, відповідної проектонорми для повторної криміналізації незаконного перетинання державного кордону України, не дивлячись негайну потребу в цьому, ще фактично на достатньому рівні не проведені.

На сьогодні поновлення у вітчизняному кримінальному законі норм ст. 331 Кримінального кодексу України у їх попередньому вигляді є не тільки малоєфективним, а й неприпустимим. Таким чином, виникла необхідність у створенні фактично нового варіанта відповідної проектонорми, що зумовлює відповідність представленій науковій праці критерію наукової новизни.

Представлена праця безпосередньо присвячена дослідженню, з урахуванням змін системи вітчизняного законодавства, сучасних загроз національній безпеці України та криміногенної обстановки в державі, питань криміналізації незаконного перетинання державного кордону України, а також виробленню пропозицій щодо варіанта створення, з дотриманням вимог юридичної техніки правотворчості, відповідної проектонорми.

Вилучена з вітчизняного кримінального закону у травні 2004 року ст. 331 за своєю законодавчою конструкцією складалась з чотирьох частин. Ознаки загального складу злочину містились у ч. 1, яка в цілому за своїм змістом була розширеним варіантом аналогічної норми ст. 75 КК УРСР 1960 року. Однак, на

відміну від радянського кримінального закону, український законодавець, враховуючи більший ступень суспільної небезпеки спеціального рецидиву та вчинення цього злочину із застосуванням зброї створив законодавчі конструкції ч.ч. 2 та 3 відповідно як кваліфікований та надкваліфікований склади, поклавши в основу вказані ознаки. Частина 4 ст. 331 КК України та ч. 2 ст. 75 КК УРСР були за змістом аналогічними і різнилися лише варіантами редакційного викладу, встановлюючи випадки, на які чинність (дія) статті не поширювалася.

Необхідно констатувати, що хоча, з позиції сучасної криміногенної обстановки, законодавча конструкція ст. 131 КК України і не була бездоганною, проте, у зв'язку із створенням кваліфікованих складів, вона була значно досконалішою та, загалом, на момент декриміналізації повністю прийнятною.

Однак, виходячи з аналізу сучасної ситуації в нашій державі, обумовленою прихованою військовою агресією суміжної держави, матеріального та кадрового забезпечення терористичної, сепаратистської та екстремістської діяльності проти нашої країни, що у своїй переважній більшості реалізувалася та реалізується саме шляхом незаконного перетинання державного кордону, об'єктивна необхідність наявності відповідної норм у кримінальному законі є очевидною.

При цьому, як уже наголошувалося вище, незрозумілою залишається логіка законодавця, який замість запропонованої деякими науковцями ще до прийняття КК України 2001 року часткової декриміналізації [7; 8; 9; 10] провів повну декриміналізацію відповідних діянь. Навряд чи (особливо в контексті трагічних подій останніх двох років на Сході України) допустимо хоч якось обґрунтовувати вилучення норми ст. 331 КК України. Крім цього, станом на 2004 рік і дізнавачі Державної прикордонної служби України, і слідчі територіальних органів Служби безпеки України були «завалені» справами про малозначні діяння з відповідною кваліфікацією.

Також законодавцем при проведенні вказаної декриміналізації було майже повністю ігноровано потенційну небезпеку такого загрозливого для національної безпеки фактора, як нелегальна міграція, яка, у свою чергу, як повністю справедливо наголошував В. Ф. Антипенко, є міжнародним явищем, що має каталізуючий вплив на тероризм [4, с. 7]. При цьому було очевидним, що нелегальна міграція в Україні, масштаби якої поширювались з року в рік і яка вже на той час перетворилася на самостійний вид транснаціональної організованої злочинної діяльності, здійснюється виключно шляхом декриміналізованого, а отже, кримінально безкарного, незаконного перетинання державного кордону.

Необхідно також зазначити, що декриміналізацією діянь, передбачених нормами ст. 331 КК України, було грубо порушено логіку побудови Кримінального кодексу України 2001 року, в якому було передбачено також відповідальність за незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК України). Ці норми, за задумом творців Кодексу, були взаємодоповнюючими та у своїй сукупності створювали законодавчі засади кримінально-правової охорони державного кордону України.

Отже, наголошуємо, що на сьогодні, виходячи з криміногенної ситуації в державі, зокрема в контексті загроз національній безпеці України, необхідним є негайне встановлення кримінальної відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України.

Таким чином, виникає потреба у створенні відповідної проектонорми, без висування обґрунтованих пропозицій щодо якої представлена праця є незакінченою.

На наше переконання, норма ч. 1 ст. 331 КК України, що вже містилася у кримінальному законі як законодавчої конструкції диспозиції загального складу злочину є прийнятною, випробуваною часом та необтяженою зайвими ознаками,

що можуть призвести до неоднакового застосування кримінального закону. Природно, що такий злочин належить до категорії злочинів невеликої тяжкості. Тут не передбачене покарання у вигляді позбавлення волі, але наявність такої норми у кримінальному законі повинна бути розцінена, перш за все, як захід загальної превенції, спрямований на осіб з маргінальним варіантом правомірної поведінки, які не мають наміру вчиняти злочини.

Ситуація зі створенням законодавчих конструкцій кваліфікованих та надкваліфікованих складів злочину не є однозначною.

Зокрема в основу законодавчої конструкції ч. 2 ст. 331 КК України в редакції, що діяла до 18 травня 2004 р., було покладено ознаку спеціального рецидиву, зокрема: «... ті самі дії, вчинені особою, яка раніше була засуджена за такий самий злочин ...». Таку позицію законодавця, на нашу думку не можна визнати повністю обґрунтованою, оскільки ознака спеціального рецидиву повинна застосовуватись щодо однорідних злочинів [11, с. 34], тобто посягань на однорідні об'єкти кримінально-правової охорони, якими в цьому випадку є об'єкти суміжного складу, передбачені нормами ст. 332 КК України («Незаконне переправлення осіб через державний кордон України»). Отже, на нашу думку, буде правильним покладення ознаки засудження за злочини, передбачені ст. 332 КК України, в основу законодавчої конструкції кваліфікованого складу проектонорми ч. 2 ст. 331 КК України, яку пропонується викласти у такій редакції:

«Ті самі дії, вчинені особою, яка раніше була засуджена за такий самий злочин, або злочини передбачені статтею 332 цього Кодексу, —

караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі чи позбавленням волі на строк до трьох років».

У свою чергу, є цілком логічним, з точки зору збільшення рівня суспільної небезпеки, що цей злочин належить уже до категорії злочинів середньої тяжкості.

Частина третю пропонованої проектонорми як законодавчої конструкції надкваліфікованого складу злочину, на наше переконання, необхідно створити на підставі раніше не врахованих ознак, що впливають із виявлених сучасних загроз національній безпеці України та замовлені декриміналізаційними змінами у вітчизняному кримінальному законі останніх років.

Зокрема варто констатувати, що незаконне перетинання державного кордону значно збільшує рівень суспільної небезпеки у випадках вчинення його в умовах воєнного стану чи у зонах проведення антитерористичних операцій, коли з об'єктивних причин можливості проведення заходів охорони державного кордону будуть обмеженими. За таких умов має місце безпосередня загроза вчинення диверсій та терористичних актів, при тому, що нелегальна міграція що може бути обумовленою вчиненням різномірних підривних акцій, перешкоджає проведенню фільтраційних заходів, необхідних для своєчасного виявлення і локалізації ворожих елементів.

Щодо декриміналізаційних змін вітчизняного кримінального закону в контексті незаконного перетинання державного кордону України звертає на себе увагу те, що скасування кримінальної відповідальності за так звану «товарну контрабанду» в низці випадків здійснювалося як раз шляхом незаконного перетинання державного кордону. А отже, такий вид протиправної діяльності, з точки зору кримінального законодавства, перестав бути злочином. Більш того, зникли юридичні підстави для притягнення до кримінальної відповідальності осіб з числа іноземців та осіб без громадянства, які, діючи, зокрема, на виконання завдань іноземних спецслужб, постачають сепаратистським, терористичним та екстремістським формуванням людські й матеріальні ресурси. З урахуванням зазначених чинників та ступеня суспільної небезпеки, заперечувати відсутність

підстав для створення за такими ознаками надкваліфікованого складу злочину, вочевидь, безпідставно.

Поряд із цим, на наше переконання, необхідно покласти в основу законодавчої конструкції надкваліфікованого складу й ознаки організованої злочинної діяльності. Тут варто враховувати, що незаконне перетинання державного кордону України у значній кількості випадків (крім транзиту нелегальних мігрантів через Україну до іншої держави та дрібної «човникової бізнес-контрабанди») є способом вчинення інших злочинів, об'єднаних єдиним планом, скоюваних стійкими, попередньо зорганізованими злочинним об'єднанням, що де-факто є організованими групами. Необхідно погодитись з думкою вчених, що вчинення злочинів організованою групою як специфічним феноменом групової злочинної діяльності має найбільший ступінь суспільної небезпеки серед усіх форм співучасті [12, с. 16]. Отже, застосування такої ознаки при створенні законодавчої конструкції кваліфікованого складу є повністю обґрунтованим.

Варто наголосити, що наявність одночасно декількох кваліфікуючих ознак, які неодмінно будуть присутні в переважній більшості випадків практичної кваліфікації за ч. 3 запропонованої проектонорми, не є недоліком, а навпаки, підтверджуватиме правильність встановлення ідентичного рівня суспільної небезпеки діянь з такими ознаками та сприятиме реалізації на практиці базового принципу кримінального права — принципу повної кваліфікації.

На підставі викладеного пропонуємо такий варіант проектонорми ч. 3 ст. 331 КК України:

«Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені в умовах воєнного стану чи в зонах проведення антитерористичних операцій або поєднані із контрабандою товарів у великих розмірах чи вчинені організованими групами, — караються позбавленням волі на строк від двох до восьми років».

Повертаючись до вимог створення наступної (ч. 4) законодавчої конструкції надкваліфікованого складу, проектонорми, необхідно підкреслити, що вітчизняний законодавець у 2001 році використав як основу законодавчої конструкції надкваліфікованого складу злочину виключно ознаку «дії ..., поєднані із застосуванням зброї ...».

У цьому контексті ми вважаємо за необхідне наголосити, що, не заперечуючи необхідність врахування тут наявності у злочинця як засобів чи знарядь вчинення злочину зброї, необхідно одночасно передбачити, підвищену суспільну небезпеку особливо великих розмірів декриміналізованої товарної контрабанди, вчиненої шляхом незаконного перетинання державного кордону України. Те, що вказана ознака вітчизняним законодавцем раніше не використовувалася щодо «товарної» контрабанди, на нашу думку, не може бути підставою для того, щоб заперечити підвищену суспільну небезпеку саме такого прояву, а отже, відповідно і створення законодавчої конструкції надкваліфікованого складу злочину з використанням ознаки «контрабанда в особливо великих розмірах».

Повертаючись до аналізу раніше використаної законодавцем у законодавчій конструкції надкваліфікованого складу ст. 331 КК України кваліфікуючої ознаки «... дії ... поєднані із застосуванням зброї», автори змушені висловити певні і достатньо суттєві критичні зауваження, що вказують на необхідність корегування такої ознаки.

Термін «застосування зброї» без належного аналізу простим запозиченим із законодавчої конструкції диспозиції ч. 4 ст. 296 КК України («Хуліганство») або іншої норми, що передбачає використання зброї безпосередньо як знаряддя вчинення злочину.

Нагадаємо, що, згідно із загальною теорією кримінального права, знаряддя вчинення злочину — це будь-які предмети матеріального світу, що безпосередньо використовуються для вчинення злочину та без застосування яких вчинення злочину, власне, у такий спосіб є неможливим [11, с. 16]. Зокрема норма ч. 4 ст. 296 КК України передбачає вчинення хуліганства «... із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень ...».

Однак при незаконному перетинанні кордону зброя може використовуватися суб'єктами злочину і як засіб вчинення злочину, тобто предмети матеріального світу, що полегшують або сприяють вчиненню злочину [11, с. 16]. Знешкодження пострілом службової собаки, виведення з ладу системи відеонагляду, погроза зброєю водію зупиненого автотранспорту тощо. Прикро, але варто визнати, що навіть до декриміналізації незаконного перетинання державного кордону України, такі дії не підпадали під ознаки «застосування зброї», а отже, не могли бути покладені в основу кваліфікації дій злочинців за ч. 3 ст. 331 КК України.

Підтвердженням саме такої позиції авторів представленої праці є те, що в національному законодавстві зміст термінів «застосування зброї» та «використання зброї» не є ідентичним. Де-факто застосування зброї повинно розглядатися або як спеціальний вид використання зброї (для безпосереднього враження живої сили чи для знищення або пошкодження технічних пристроїв, у яких перебуває чи які використовує жива сила), або як самостійне поняття. У першому випадку (застосування зброї) передбачає її використання за прямим призначенням — враження живої сили, а у другому (використання зброї) — використання інших властивостей зброї, що лише вторинно (опосередковано) впливає із її бойових можливостей за основним призначенням.

Так, Закон України «Про міліцію» у ст. 15 передбачав, що працівники міліції як крайній захід мають право застосовувати вогнепальну зброю у випадках захисту громадян від нападу, що загрожує їх життю і здоров'ю, а також звільнення заручників; відбиття нападу на працівника міліції або членів його сім'ї, якщо їх життю або здоров'ю загрожує небезпека; відбиття нападу на охоронювані об'єкти, конвої, житлові приміщення громадян, приміщення державних і громадських підприємств, установ і організацій, а також звільнення їх у разі захоплення; затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину і яка намагається втекти; затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожує життю і здоров'ю працівника міліції; для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю громадян або працівника міліції. При цьому окремо було прописано заборону «застосовувати і використовувати вогнепальну зброю при значному скупченні людей, якщо від цього можуть постраждати сторонні особи. Та ж стаття Закону України «Про міліцію» прямо передбачала випадки допустимості використання вогнепальної зброї працівниками міліції. Зокрема право використовувати зброю для подання сигналу тривоги або виклику допомоги, для знешкодження тварини, яка загрожує життю і здоров'ю громадян або працівника міліції. Як бачимо, тут прямо підкреслено, що використання зброї не передбачає безпосереднє спрямування її вражаючих можливостей проти живої сили (тобто людини).

До речі, повністю аналогічні положення містяться у ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію».

У свою чергу, Статут гарнізонної та вартової служби Збройних сил України у ч. 1 ст. 195 розглядає застосування зброї як спеціального виду її використання, а не навпаки.

На підставі викладеного, у зв'язку із наявністю певної колізії у вітчизняному законодавстві щодо співвідношення термінів «застосування зброї» та «використання зброї», враховуючи неодноразове використання вітчизняним законодавцем в одному і тому ж законодавчому акті одночасно обох термінів не як синонімів для забезпечення однозначного застосування кримінального закону, автори пропонують у законодавчій конструкції надкваліфікованого складу використати замість терміна «застосування» термін «застосування або використання».

Наступне критичне зауваження авторів представленої наукової праці пов'язано із прагненням законодавця обмежитись тут виключно терміном зброя. На нашу думку, це не відповідає не тільки загальному механізму вчинення злочинів такої категорії, а і кримінологічним і криміналістичним аспектам такого способу їх вчинення. Зокрема свого часу законодавцем ігноровано не тільки перелік зазначених ст. 263 КК України предметів у частині вибухових речовин та вибухових пристроїв, а й радіоактивних, хімічних, вибухонебезпечних матеріалів, що безпосередньо передбачені як предмет злочину у диспозиції ст. 261 КК України («Напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять потенційну небезпеку для оточення»). Мабуть, це помилково, особливо в аспекті сучасних кримінологічних тенденцій. Зокрема у випадку використання попередньої законодавчої конструкції поза межами надкваліфікованого складу опиняються такі суспільно небезпечні способи вчинення незаконного перетинання державного кордону України, як використання вибухових речовин чи пристроїв для знищення чи пошкодження прикордонних укріплень або загорож, розмінування прикордонної смуги, радіоактивного, хімічного чи біологічного забруднення місцевості, задля перешкоджання реалізації на належному рівні контролю прикордонними нарядами території вздовж державного кордону тощо.

На підставі викладеного автори цієї статті пропонують ввести й такі ознаки до складу законодавчої конструкції проектонорми надкваліфікованого складу ч. 4 ст. 331 КК України та викласти її як особливо тяжкий вид злочину, у такій редакції:

«Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, що поєднані із застосуванням чи використанням зброї, вибухових пристроїв, вибухових речовин, радіоактивних, хімічних чи вибухонебезпечних матеріалів або контрабандою в особливо великих розмірах, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років».

Також автори вважають за необхідне відмітити рішення про розміщення переліку випадків, на які чинність норм статті не поширюється (хоча таке і мало місце в аналогічній законодавчій конструкції часів СРСР), яке є далеко не бездоганим, з точки зору дотримання вимог юридичної техніки правотворчості. Воно не тільки повною мірою не відповідає вимогам загальної теорії кримінального права щодо створення диспозиційних норм Особливої частини кримінального закону, але і значно переобтяжує текст самої норми вторинними ознаками, що також є небажаним.

На підставі викладеного автори представленої праці пропонують винести відповідні умови у примітку до статті, передбачивши поряд із такими умовами також ознаки великих та особливо великих розмірів товарної контрабанди, винесених в основу законодавчих конструкцій надкваліфікованих складів проектонорми.

Що стосується безпосередньо переліку умов, за наявності яких норми ч. 1 та ч. 2 цієї статті не застосовуються, то автори пропонують його розширити порівняно з попереднім варіантом кримінального закону. Так, пропонується доповнити перелік випадками, коли особа є жертвою викрадення або вимушено чи примусово опинилась на території суміжної держави під час бойових дій, збройного конфлікту, стихійного лиха, техногенної аварії або катастрофи. Однак розширення переліку вимагає одночасно встановлення додаткових законодавчих обмежень, пов'язаних із ситуаціями, коли потрапляння особи на територію суміжної держави було обумовлено вчиненням інших злочинів. Пропонується виходячи з аналізу особливостей кримінологічної характеристики встановити такий перелік злочинів: «Державна зрада» у формі переходу на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, «Угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна», «Незаконне переправлення осіб через державний кордон України», «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї», «Ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу», «Ухилення від призову за мобілізацією», «Ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період чи у разі проведення цільової мобілізації», «Ухилення від військового обліку або спеціальних зборів», «Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти», «Самовільне залишення військової частини або місця служби», «Дезертирство», «Порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання», «Порушення правил несення прикордонної служби», «Добровільна здача в полон».

На підставі викладеного вище автори вважають за необхідне звернутися до суб'єктів законодавчої ініціативи для розгляду питання про негайне вжиття заходів щодо введення в систему діючого кримінального законодавства норм, що встановлюють відповідальність за незаконне перетинання державного кордону України.

На переконання авторів, практична реалізація законодавцем у нормах вітчизняного кримінального закону запропонованих положень, обумовлених негайними потребами забезпечення національної безпеки України, дозволить суттєво покращити стан законодавчого забезпечення з протидії не тільки незаконному перетинанню державного кордону України, а і створить передумови для більш ефективної боротьби з «товарною» контрабандою, організацією незаконного переправлення осіб через державний кордон України. Як наслідок, це сприятиме збільшенню ефективності діяльності правоохоронних органів та інших військових формувань Збройних сил України із протидії зовнішній агресії та проведення антитерористичних операцій, покращенню стану захищеності громадян, держави та суспільства від зовнішніх і внутрішніх загроз, забезпеченню суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України.

Список використаних джерел

1. Романюк Б. В. До питання про декриміналізацію незаконного перетинання державного кордону України // Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [Серія : Юридичні науки], (м. Хмельницький, 13 лист. 2009 р.). Хмельницький : Національна академія державної прикордонної служби імені Б. Хмельницького, 2009. С. 64–66.
2. Закалюк А. П. Проблемы научного обеспечения борьбы с трансграничной преступностью // Административно-правові та кримінологічні аспекти діяльності ОВС прикордонних районів (м. Луганськ, 26–27 травня 2000 р.) / ред. Е. О. Дідоренко. Луганськ, 2000. С. 22–30.

3. Бантишев О. Ф., Ухаль А. М., Фальченко С. Л. Адміністративна відповідальність за незаконне перетинання державного кордону України. Ужгород : Ужгородська міська друкарня, 2007. 24 с.
4. Антипенко В. Ф. Сучасний тероризм. Стан і шляхи його запобігання в країні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 1999. 20 с.
5. Кузьмін С. А. Щодо необхідності повторної криміналізації незаконного перетинання державного кордону України // Національні інтереси та проблеми забезпечення безпеки України : мат. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кіровоград, 5–6 листоп. 2009 р.). Кіровоград : КірюОІ ХНУВС, 2009. С. 39–41.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України від 15.11.2011 р. № 4025–VI // Відомості Верховної Ради України. 2012. № 25. Ст. 263.
7. Плющек А. Закон о государственной границе // Социалистическая законность. 1991. № 6. С. 16–21.
8. Демин В. В. Уголовная ответственность за незаконный выезд за границу и незаконный въезд в страну : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 1992. 375 арк.
9. Кравець Є. Я. Національна безпека України: правова основа розбудови державного кордону // Правова система України : тези доповідей і наукових повідомлень наук.-практ. конф. (м. Київ, 7–8 жовт. 1993 р.). К. : Інститут держави і права імені В. М. Корецького, 1993. С. 166–169.
10. Михеєнко М. Щодо відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України // Право України. 1999. № 5. С. 95–98.
11. Бантишев О. Ф., Кузьмін С. А. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Загальна частина. К. : Паливода А. В., 2010. 336 с.
12. Черепанова Е. В. Становление и развитие института уголовной ответственности за преступления, совершаемые с составе организованных групп : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01, 12.00.08. М., 2009. 28 с.

*Рекомендовано до друку кафедрою адміністративного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ
(протокол № 5 від 20 жовтня 2016 року)*

Надійшла до редакції 21.10.2016

Кузьмин С. А., Марчук М. П. Криминализация незаконного пересечения государственной границы Украины

В контексте современной криминогенной ситуации приводится аргументация о необходимости криминализации незаконного пересечения государственной границы Украины, ведь принятие решения о декриминализации соответствующего деяния в свое время создало угрозу национальной безопасности государства и ослабило ее правовые позиции на международном уровне. Кроме того, даже самая совершенная система контроля в пунктах пропуска через государственную границу в отдельности не способна на должном уровне противодействовать такому виду нарушения. Учитывая это, в статье авторы доказывают, что декриминализация деяний, предусмотренных нормами ст. 331 Уголовного кодекса Украины, является грубым нарушением логики построения Уголовного кодекса Украины 2001 года, в котором было предусмотрено также ответственность за незаконную переправку лиц через государственную границу Украины (ст. 332 Уголовного кодекса Украины). Ученые отмечают, что ради сохранения территориальной целостности и суверенитета государства нужно немедленно создать соответствующий эффективный юридический механизм противодействия соответствующему общественно опасному противоправному деянию. Поэтому целесообразно обратиться к субъектам законодательной инициативы для рассмотрения вопроса о немедленном принятии мер по введению в систему действующего уголовного законодательства норм, устанавливающих ответственность за незаконное пересечение государственной границы Украины.

Ключевые слова: государственная граница, незаконное пересечение, криминализация, терроризм, контрабанда.

Kuzmin, S. A.; Marchuk, M. P. On the Issue of Criminalization of Illegal Crossing the State Border of Ukraine

In the context of modern crime situation arguments on the need for criminalization of illegal crossing the state border of Ukraine are provided in the article, as the decision on decriminalization of the relevant act, once posed a threat to national security and weakened its legal position internationally. Moreover, even the most perfect system of control at checkpoints across the state border alone is not able to counter this type of violation at the appropriate level. In view of this, the authors argue that the decriminalization of offenses provided for by art. 331 of the Criminal Code of Ukraine is a flagrant violation of the logic of building the Criminal Code of Ukraine of 2001 year, which mandated responsibility for trafficking of persons across the state border of Ukraine (art. 332 of the Criminal Code of Ukraine). The scientists emphasize that in order to preserve the territorial integrity and sovereignty of the state, an appropriate effective legal mechanism for combating the relevant socially dangerous illicit act should be immediately established. Therefore, it is advisable to apply to subjects of legislative initiative to consider immediate measures to introduce in the current system of criminal law norms that establish responsibility for illegal crossing of the state border of Ukraine.

Keywords: state border, illegal crossing, criminalization, terrorism, smuggling.

